

su se uvozu iz inozemstva ponekad već proslavljenih, ali uglavnom petparačkih ilustracija. Tako su slikovnice koje su s polica, primjerice, Kuglijeve knjižare u Ilici mamile kupce najčešće bile *pohrvaćeni* ili *s izvornim opisom* popraćeni uvozni klasici utopljeni u hrpama slikovnica kojima je odavno istekao rok trajanja.

Cijeli niz podjednako utemeljenih i svojom novošću začuđujućih zaključaka ovoga kataloga bili bi gotovo nemogući da autori nisu datirali korpus koji su proučili — datirali stoga što slikovnice nisu samo izgubljene i neistražene nego su i bezvremenske. Naime, nakladnici su zbog institucijskih (slikovnica za razliku od ilustrirane knjige nije oslobođena poreza) i čitateljskih (slikovnica uvijek mora biti nova) uvjeta slikovnice nerijetko objavljivali bez popratne godine, pa je njihova periodizacija bila, dakako, nedirnuta zamršeni gordijski čvor koji su autori kataloga razriješili uvidom u nakladničku scenu na kojoj je djelovalo petnaest nakladnika slikovnica. Utvrdivši da su neki nakladnici poslovali tek nekoliko godina, dok su drugi zbog čestih promjena vlasnika gotovo svakih deset godina mijenjali ime, Batinić i Majhut su na temelju imena nakladnika odredili godišta dostupnih im slikovnica. A dostupno je bio tek 150 od ukupno 245 slikovnica, koliko su ih otkrili istražujući različite izvore: od nekoliko knjižničnih kataloga — među kojima, što začuđuje, onaj kartični pohranjen u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu nisu potpuno iskoristili — do ne uvijek dostupnih i jednostavno pretraživih promidžbenih nakladničkih oglasa objavljenih u časopisima ili nakladničkim letcima. Tako su otkrivši i istraživši slikovnice, autori *Od slikovnjaka do Vragobe* pokazali ne samo kako igračka može postati dijelom pisane baštine već i kako izložbeni katalog može postati nezamjenjivim prilogom za njezino proučavanje.

Marijana HAMERŠAK

Željko Zorica, Fantastični bestijarij Hrvatske, 2, Moderna vremena, Zagreb 2000., 166 str.

Na vrlo tvrdoj ukoričenoj naslovnici *Fantastičnoga bestijarija Hrvatske 2* autorskoga dvojca dr. Hansa Christiana Zabludovskog (Zaby) i njegova promotora Željka Zorice, od kojih je prvi imaginarni *alter ego*, nailazimo

na zeleni lik Oponašavca, o čijoj demotehnici saznajemo na str. 42 i 43, pri čemu su navedene dvije *službene* definicije. Prva, *ljudska prevec ljudska (iliti humanistička)* definicija navedenoga demona određuje ga, naravno, kao ubojicu, kanibala i krvopiju koji živi na području cijele Hrvatske. Druga definicija, koja dolazi iz paralelnih svjetova, upućuje da je riječ o bezopasnom biću koje u bioetičkoj misiji skuplja svoj mrtvi rod koji je osakatio ljudski rod. "Svi oni što crknu napunjeni sačmom, otrovnim pesticidima, stiroporom i plastičnim izletničkim smećem, oponašavcu služe da obilježi svoje stanište i na neki način zaplaši tragače, izletnike, bicikliste, naftaše, gljivare, travare i druge iz našega ljudskoga krvoločnog roda." Ili sažetije: oponašavci su prirodni Zlobarevi neprijatelji. Time je uspostavljena osnovna mitska dihotomija između Oponašavca i Zlobara (fotografija Zlobareve obitelji nalazi se na str. 92 koju je ovjekovječio svjetlopisac Zabludovsky), pri čemu posljednji dolazi iz Zemlje Kosturije, iz (grada) Smrtograda, koji se može usporediti s ljudskim gradovima; razlika je samo u tome, dodaje sarkastično Zabludovsky, što je Smrtograd slobodan grad. Kako *bestijarij* pršti slikovnim prikazima paralelnih svjetova, moguće je vidjeti i Kosturka Zlobara na fotografiji pročelja kuće Povichil u Slavonskoj aveniji 22 u Osijeku (str. 36), pored koje se nalaze dvije fotografije pečene janjetine na žaru. Naime, riječ je o prizorištima (*iliti* stratištima) koja su povezana sa svim većim okupljalištima *ljudskih* sljedbenika Zlobara.

Nakon knjiga *Usnuli čuvari grada Zagreba ili Fantastični bestijar* (1996) i *Fantastični bestijarij Roskildea* (1999) nastavljen je suradnja spomenutoga dvojca (prvu knjigu

potpisuje samo Željko Zorica), koji djeluju kao promotori totalne percepcije i principa paralelnih svjetova, pri čemu pomoću posljednjega bestijarija autor(i) uspostavlja(ju) relacije između pojedinih građevina Hrvatske i imaginarnoga bestijarija, zamjećujući sličnost tamo gdje su svi *znanstveno* uspostavili razlike. Kao vrlo bitna ideosfera pojavljuje se i ekologija, pri čemu se otvaraju stranice ekološkoga imaginarija i ekološke bajke jer riječ je o pokušaju prepoznavanja Velike ljudske *zablude* i povratka u sklad s Prirodom. Posljednja fotografija (Rab, 1937.) *bestijarija* prikazuje dvojicu "ponosnih" lovaca s dvojicom dječaka (vjerojatno sinovi lovaca) koji pokazuju *mučki* plijen — četiri bjeloglava supa i bijelu crkavicu. A posljednja autorova rečenica *bestijarija* — "Dijete, zamisli nebo bez ptica..." — pod toplim okriljem Brižnosti nastavlja se na rečenicu (na str. 67) koja upozorava da bjeloglavi sup ubrzo može prijeći u fantastični bestijarij Hrvatske zbog ljudske *Zablude (Neizmjerne Gluposti)*: "Ubijete li supa, ubili ste sebe!" Otvarajući paralelne svjetove i intencijama nove integralnosti, Zabludovsky vjeruje da je na ploči splitske krstionice sa starohrvatskim pletrom iz 11. stoljeća prikazan bjeloglavi sup, koji je u to doba nastavao područje *cijele* Dalmacije. Inače, u svijet bjeloglavog supa dr. Zabludovsky *ušao* je preko sličice broj 105 iz albuma *Životinjsko carstvo*.

Riječ je o *varljivoj* enciklopediji i o vrlo *stvarnom* ekološkom imaginariju čije su stranice ispisane u duhu (tehnic) *mixed media*, gdje su jednakovrijedni i slikovni prilog i tekst, pri čemu slika ne djeluje samo kao dekor nego i kao imaginarni putokaz kroz paralelne svjetove. Pored fotografija i crteža *fantastičan* bestijarij uvodi i strip, recept (primjerice, *Akrobosov recept za brodet*), reklame (kao što je reklamni plakat za *Vim* s trokutom na dlanu koji su mnogi "čestiti građani" iščitali kao masonski simbol), igru (primjerice, *Igru pitalica* koju Antun Radić vodi s Varkom, pri čemu je riječ o igri izmišljanja pitanja koja je napisana kao srednjovjekovna književna forma pitanja i odgovora, ali s razlikom što u *Igri pitalica* ne postoje odgovori), isječak iz imaginarne televizijske izjave dr. Zabludovskog o bosiljevskom bazilisku koji je dao Austrijskoj televiziji... *Index librorum* pored stvarnih referencija upućuje i na apokrifne (borgesovske) referencije, primjerice, knjige dr. Zabludovskog, koji vjeruje kao i mnogi pisci znanstvenih fantazija u jedinstvo Umjetnosti/Magije i Znanosti i koji ne može vjerovati u znanstvene sfere pod čijim strogim okriljem ne mogu djelovati imaginarni svjetovi Instituta H. C. Zabludovsky. Osnovnu strukturu *enciklopedije* čine razglednice-pisma koje Zabludovsky šalje svojoj supruzi, a koje postaju moto za biografiju grada, pojedine građevine; primjerice, pismo iz Senja supruzi, koju između ostaloga oslovljava i *kestenopireiču šlagasti* (mogla bi se ispisati kratka studija o ljubavno-kulinarским metaforama upućenima supruzi), motivirano je opisom katedrale sv. Marije u Senju, koja je sagrađena na mjestu rimskog svetišta Magna Mater Deorum.

Bestijarij je u početnim dijelovima zaokupljen motivom divljeg (šumskog) čovjeka koji predočava čovjekovu duboku težnju da krivnju prebaci na *Drugoga* i tako zadovolji svoju veličajnu (ljudsku) Savjest. Zabludovsky je zajedno s Krambergerom "paleontološki proučavao" nalazišta Hušnjakova brda, pri čemu je razvio teoriju da je Mucko (Žirek) — šumski čovjek koji živi u okolini Zagreba i Krapine, križanac neandertalca i satira — izravni potomak neandertalca. (Navedenu tezu nije prihvatio njegov prijatelj paleontolog D. G. Kramberger.) Dr. Zaby nadalje upućuje da je i Muckov predak (krapinski pračovjek) pripadao kanibalskom poretku. Riječ je o teoriji koja je već odavno otkrivena, ali ju je ove godine *moralna* potvrditi američka znanost. Navedenu znanstvenu istinu ponovno je "otkrio" Tim White sa sveučilišta Berkeley (usp. *Jutarnji list*, 28. srpnja 2001.), a već je, primjerice, Vejsil Čurčić (*Plamen: list za propagandu spaljivanja mrtvih* br. 1-2, 1938.) upućivao da je krapinski pračovjek, *kako je znanstveno dokazano*, bio ljudožder.

I kao kraj — da vrijedi jednakovrijednost u imaginarnoj i osobnoj iskaznici između Zabludovskog i Željka Zorice može nam poslužiti str. 146 *bestijarija*, na kojoj se nalazi

crtež zmaja iz *Plavog vjesnika* (br. 440, 28. II. 1963.) iz stripa Dan Dare, pilot budućnosti, koji je presudno utjecao na *mladog* Zabludovskog, usmjeravajući ga prema zmajologiji; fotografija na str. 158 prikazuje, međutim, Zabludovskog iz 1957. godine kao *starijeg gospodina*.

Suzana MARJANIĆ

Kroatische Volkskunde, Ethnologie in den Neunzigern, ein Reader, hrsg. von Jasna Čapo Žmegač, Reinhard Jöhler, Sanja Kalapoš, Herbert Nikitsch, Institut für Europäische Ethnologie, Wien 2001., 491 str. (Veröffentlichungen des Instituts für Volkskunde der Universität Wien, Bd. 22)

Zbornik *Hrvatska etnologija u devedesetima* u izdanju Instituta za europsku etnologiju Sveučilišta u Beču u suradnji s Institutom za etnologiju i folkloristiku iz Zagreba, prvi je takav oblik prezentacije hrvatske etnologije inozemnoj publici. Dvadeset i tri teksta i opsežna tematska bibliografija objedinjeni su u ovome zborniku sa željom da se akademskoj i stručnoj publici njemačkoga govornog područja predstavi recentna hrvatska etnološka produkcija. Naslovi su tematskih cjelina, koje su okupile tekstove većinom objavljene u

Etnološkoj tribini i Narodnoj umjetnosti: "Povijest i teorija" (koja obuhvaća tekstova Ines Price "To be here — to publish there: Zur Situation einer kleinen Europäischen Ethnologie", i "Das Vergangene und das Fremde: Bratanić und Lévi-Strauss — ein rekonstruierter Dialog", Vitomira Belaja "Die kroatische Ethnologie im europäischen Kontext", Jasne Čapo Žmegač "Antun Radić und die Volkskunde der Gegenwart", Dunje Rihtman-Auguštin "Kroatische Volkskunde nach Gavazzi und Bratanić: Zum politischen Engagement in der Volkskunde" i Zorana Čiče "Volkskunde, Anthropologien"), "Transformacije i politička simbolika" (Dunja Rihtman-Auguštin: "Volkskunde im Sozialismus und danach", Lydia Sklevicky: "Das neue Neue Jahr: Vom 'jungen Jahr' zum politischen Ritual" i Reana Senjković: "Selbstbewußt und lachend: Visuelle Aspekte der politischen Propaganda bei den Wahlen in Kroatien 1990-1997"), "Etniciteti-pluraliteti-identiteti" (studije Jadranke Grbić "Plurale Identitäten: Kroaten in Ungarn" i "Auf der Suche nach dem Eigenen: Dimensionen kroatischer Identität in Bosnien und Herzegowina", Milane Černelić: "Über das Recht, ein Kroat zu sein: Zu den Versuchen, den Bunjevci aus der Bačka die Zugehörigkeit zum kroatischen Volk abzusprechen", Sanje Kalapoš: "Plurale Identität einer subkulturellen Gruppe aus Zagreb" i Jasne Čapo Žmegač: "Der Blick von außen: Kroaten und das Modell der 'Balkanfamilie': Ein volkskundlicher Kommentar aus einheimischer Sicht"), "Etnografija rata" (tekstovi Maje Povrzanović Frykman "Kultur und Angst: Über den Kriegsalltag" i "Die Zeit des Leidens und die Räume der Zugehörigkeit: Ethnologische Überlegungen zu Identifikationsprozessen im Krieg" i Lele Roćenović "Traueritten für gefallene Soldaten — am Beispiel der Stadt Samobor") i "Fallstudien" (tekstovi Jelke Radauš Ribarić "Spinnen ohne Spinnrocken in Nordwestkroatien", Žarka Španičeka "Sakrale Kleinarchitektur in Slawonien: Betsäulen, Nischen und Wegkapellen", Branke Vojnović-Traživuk "Gavazzi und die kroatische Volkskunst: Ein retrospektiver Ausblick", Aleksandre Muraj "Ländlicher Wohn-Raum — im Spiegel des Rituals", Zorice Vitez "Todeszeichen: Zur populären Markierung von Todesstellen" i Valentine Gulin Zrnić "Anthropologie und Geschichte: Dubrovnik aus der Sicht Marin Držićs"). Već se iz letimičnoga pogleda na autore i naslove objavljenih studija vidi da su zastupljeni predstavnici svih u hrvatskoj etnologiji prisutnih tradicija i škola, i svih područja etnologije.

Prvi temat započinje tekstem "To be here — to publish there" o zajedničkoj problematici malih nacionalnih etnologija Europe, ponajprije s obzirom na njihove niske epistemološke ambicije i nedostatak kognitivnog identiteta. Naslov temata "Povijest i